

EMPIRI OG IDEOLOGI I KRIMINOLOGI: DEN OBJEKTIVE OG SUBJEKTIVE SIDEN AV KRIMINALITETEN I ISLAND.¹

AV HELGI GUNNLAUGSSON.

INNLEDNING

I denne artikkel har jeg tenkt å presentere resultatene fra to holdningsundersøkelser om islendingenes forhold til kriminalitet i 1989 og 1994 som jeg har vært ansvarlig for i samarbeid med det sosiale forskningsinstituttet ved Islands universitet. Disse resultatene vil deretter bli vurdert i forhold til massemediaenes kriminalitetsomtale for årene 1989 og 1993 og dessuten i lys av opplysninger fra kriminalpolitiet og narkotikapolitiet om antall saker hos vedkommende instans de siste årene. Jeg kommer derfor til å bruke så varierte metoder i mitt foredrag her i dag, og med det håper jeg å kunne kaste et bredere lys på problemstillingen enn om jeg bare holdt meg til en metode. I tillegg vil jeg nevne at ved å støtte seg til så allsidige metoder åpnes mulighetene til å kunne få både et objektivt og subjektivt bilde av den reelle kriminaliteten i Island. Hva mener jeg så med det?

Vi burde få fram et objektivt bilde av kriminalitetsutviklingen i Island fra offentlige instanser som kriminalpolitiet og narkotikapolitiet gjennom antall og type saker fra vedkommende embete. I tillegg til dette objektive bildet burde vi også få innblikk i flere subjektive aspekter, som hvordan islendingene oppfatter og opplever problemer i forbindelse med kriminaliteten i Island. Med andre ord, islendingenes synspunkt på kriminaliteten i Island og hva de vil gjøre med den. Videre er det interessant å sammenligne disse to dimensjonene av den sosiale virkeligheten, det vil si å bedømme den objektive kriminalitetsstatusen i Island i lys av subjektive faktorer. Det er ingen selvfølge at oppfattelsen av kriminalitetsproblemer alltid er av en objektiv natur, og man kan for eksempel bedømme denne tilknytningen ut fra kriminalitetsutvikling over tid eller i lys av internasjonale sammenligninger.

Videre er det i denne sammenheng interessant å støtte seg til et begrep som Jock Young introduserte i 1971 og som Stanley Cohen senere har brukt, nemlig "Moral Panics"². Erich Goode og Ben-Yehuda har også utvidet begrepet, sist i en bok som kom ut i fjor under navnet "Moral Panics: The Social Construction of Deviance"³. Begrepet Moral Panics eller moralsk opprør henviser til uro eller frykt hos forskjellige samfunnsparter som massemediaene, politi eller allmennheten i forbindelse med lovbrudd eller andre begivenheter som egentlig er ubetydelige, både hva angår selve episoden og antall impliserte personer. Virkningen av uroen, den subjektive følelsesreaksjonen, er derfor mye kraftigere enn den objektive hendelsen

eller lovbruddet tilkjennegir og konsekvensene likeledes. Ved å studere både de objektive og subjektive aspektene ved kriminaliteten i Island, burde vi kunne finne ut om begrepet Moral Panics gjør seg gjeldende her, eller om det er mere likevekt mellom de to dimensjonene av sosial virkelighet enn begrepet synes å innebære.

METODER TIL Å UNDERSØKE KRIMINALITET

Før jeg presenterer resultatene fra denne undersøkelsen vil jeg så vidt nevne de metodene jeg brukte. En analyse av offentlige opplysninger over lovbrudd, som de fremstilles hos ulike rettshåndhevelsesinstanser som for eksempel politi og domstolene, er selvfølgelig av stor betydning, men som jeg har påpekt i tidligere foredrag⁴ har kategorisering og registrering av slike opplysninger vært heller tilfeldige i Island, sammenlignet med mange andre land. Denne uheldige situasjonen krever at andre metoder også må tas i bruk når man skal undersøke kriminaliteten i Island. Offentlige opplysninger gjenspeiler heller ikke alle lovbruddene i samfunnet, men først og fremst de offentlige instansenes adferd i sin kamp mot kriminaliteten. I denne undersøkelsen burde de gi et bilde av hvordan sakene har utviklet seg hos kriminalpolitiet og narkotikapolitiet.

En annen måte som mange steder har vært benyttet av forskere i utlandet, er å analysere type og antall kriminalitetsnyheter i massemediaene⁵. En slik analyse kan vise hvilke lovbrudd som til enhver tid er mest aktuelle i den offentlige diskusjonen i samfunnet, samtidig som man kan få en pekepinn på allmennhetens reaksjon på forbrytelsene, ettersom massemediaene - enten vi liker det eller ikke, er et av de viktigste hjelpemidlene vi har til å vite hva som foregår i omgivelsene våre.

Men en massemediaanalyse trenger likevel ikke nødvendigvis å innebære en direkte gjenspeiling av omfanget av lovbrudd i samfunnet. Massemediaene foretar selv et bestemt valg, som blant annet er styrt av redaksjonen. Det er heller ikke mulig å skrive om alle lovbrudd, men de alvorligste og mest omfangsrrike forbrytelsene burde likevel komme fram.

En tredje metode er å intervju forskjellige personer som kommer i kontakt med disse sakene. Det dreier seg for eksempel om individer innen politiet, domstolene eller fengselsvesenet⁶. Dette er en viktig måte til å kunne utfylle det ufullkomne bildet som offentlige opplysninger ofte gir alene, og gir dessuten en mulighet til å spørre om faktorer som ikke kommer fram på annet vis.

Den fjerde framgangsmåten er å undersøke allmennhetens holdninger til kriminalitet og saker som knyttes til den. Her kan man spørre om folks innstilling til mange ting som for eksempel synspunkt på straff, innbyggernes sikkerhet i hjemstedskommunen og egen erfaring med kriminalitet. Som de fleste vet er dette en svært utbredt og anerkjent metode i utlandet. Den har medført at hele institusjoner følger disse sakene systematisk og på det vis kjenner til allmennhetens holdninger og endringer til lovbrudd fra år til år⁷.

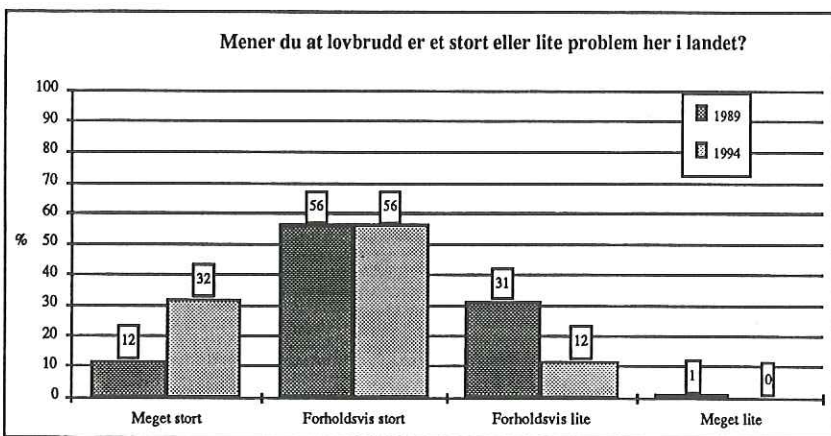
Det beste ville være å bruke alle disse metodene sammen, for på den måten burde de gi oss et bredere bilde av kriminalitetens verden enn om man bare brukte en adferd. På dette viset burde man kunne overvinne visse begrensninger ved enkelte framgangsmåter og helhetsbildet burde bli klarere. Og vi burde få innblikk i både de objektive og subjektive sidene ved kriminalitetens sosiale realitet.

ISLENDINGENES HOLDNING TIL KRIMINALITET

De holdningsundersøkelsene som jeg heretter kommer til å omtale ble gjennomført to ganger og ble utarbeidet i samarbeid med det sosiale forskningsinstituttet ved Islands universitet. Den første undersøkelsen ble foretatt våren 1989 og den siste våren 1994. Jeg kommer til å legge fram en del av resultatene, de som knytter seg til folks forhold til kriminaliteten i Island og innbyggernes sikkerhet i de nærmeste omgivelsene. Jeg kommer deretter til å se på hva som har endret seg i løpet av disse fem årene og hva som ikke, eller knapt nok har forandret seg.

I begge undersøkelsene dreide det seg om et tilfeldig utvalg fra folkeregisteret, 1000 personer i den første undersøkelsen og 1500 i den siste. Svarprosenten var tilfredstillende begge ganger, henholdsvis 73 og 74%. Alle intervjuene forgikk per telefon. Etterpå vil jeg forsøke å belyse disse resultatene ved å henvise til andre og mere objektive opplysninger om kriminaliteten i Island.

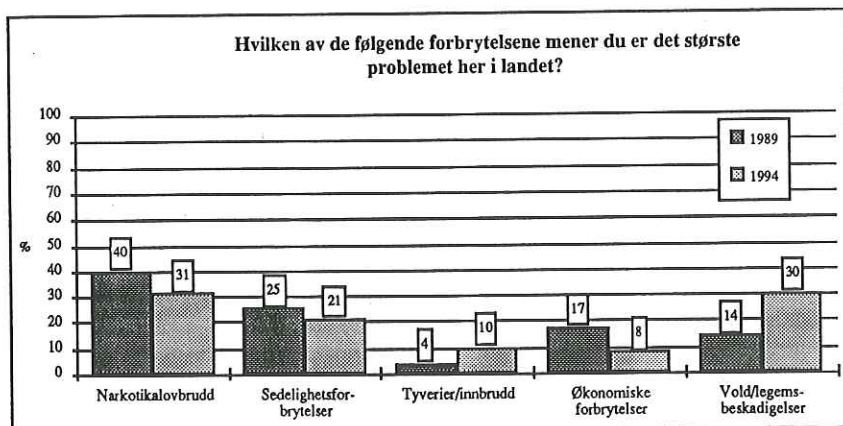
Diagram 1

Det første spørsmålet som jeg tar opp til diskusjon er oppfattelsen av om lovbrudd er et stort eller lite problem i Island (Diagram 1). Det er iøynefallende at ganske store endringer har skjedd siden 1989 - atskillig flere mener at kriminalitet

er et større problem i dag enn i 1989. For eksempel er det interessant å se at i 1994 mener ca. en tredjedel av de spurte, at lovbrudd er et meget stort problem, mens bare 12% svarte det samme i 1989. Og i 1989 mente nesten en tredjedel av de intervjuete at lovbrudd var et forholdsvis lite problem i Island, mens bare 12% svarer det samme i 1994. Her har det derfor skjedd en markert endring som kaller på en forklaring på hva som har skjedd i perioden som kan kaste lys på disse forandringene.

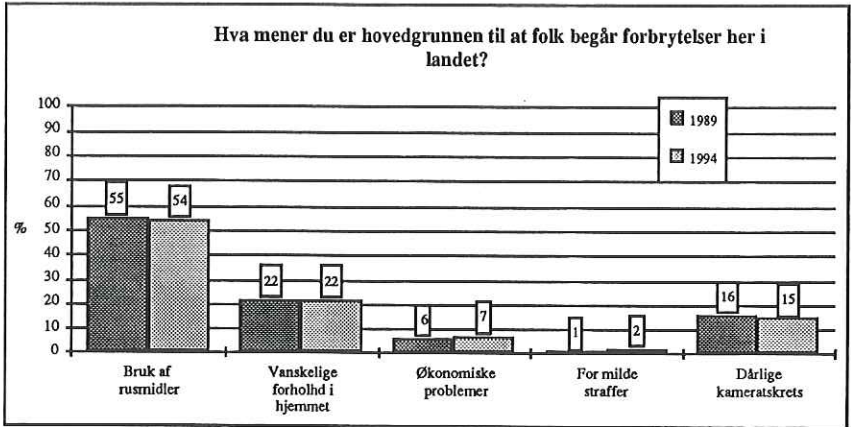
Diagram 2

Det neste diagrammet viser synspunktet på hvilken forbrytelse som betegnes som det største problemet i det islandske samfunnet (Diagram 2). Som man ser betegnes narkotikalovbrudd som det største problemet i begge undersøkelsene, 40% mente dette i 1989 og 31% i 1994. Bare 14% nevnte voldsforbrytelser i 1989, mens 30% nevner dette i 1994. Det virker derfor som om forholdet til voldsforbrytelser har endret seg mest, atskillig flere nevner dem i 1994 og tilsvarende færre nevner de andre forbrytelsene. Og i 1994 mener like mange at narkotikalovbrudd som voldsforbrytelser er det største problemet hos oss.

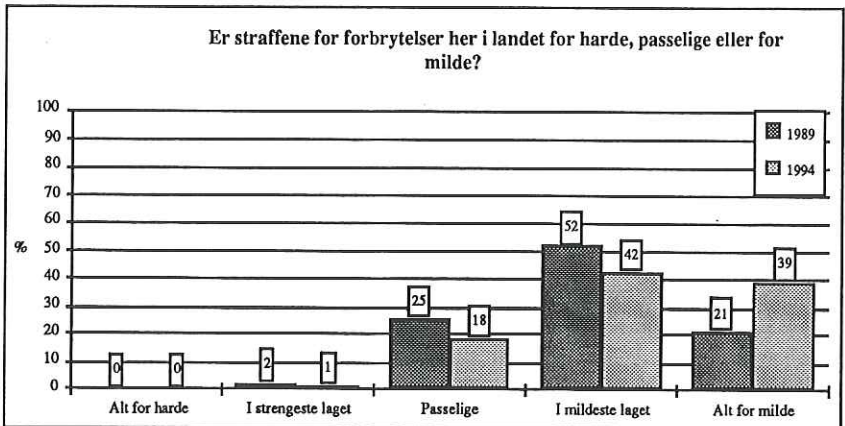
Det tredje diagrammet viser folks mening om hva som er hovedgrunnen til at enkelte begår forbrytelser (Diagram 3). Som det framgår fra bildet har begrunnelsene endret seg svært lite på disse fem årene. De fleste mener at bruk av rusmidler er hovedårsaken, mens de nest fleste tror at vanskelige forhold i hjemmet er hovedgrunnen. Svært få nevner økonomiske problemer eller for milde straffer, så det virker som om de fleste mener at forbrytelsene kan forklares ut fra uheldige personlige

Diagram 3

omstendigheter tilknyttet individet. Det vil si at opphavet til forbrytelsen kan spores til personlige feil, hjem- eller familieproblemer og ikke er så avhengig av selve straffesystemet eller folks økonomiske situasjon. Denne holdningen stemmer overens med intervjuer av personer innen rettssystemet, som for eksempel kriminalpoliti, dommere, fangevoktere og fangene selv, som mener at årsaken til forbrytelser kan knyttes til bruk av rusmidler og oppløsning i hjemmene*.

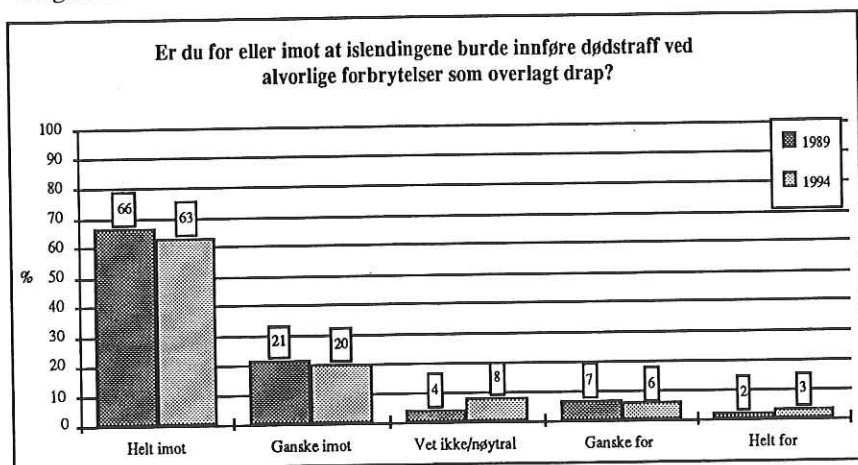
Diagram 4

Det neste diagrammet viser folks holdning til straffene, om de er for milde, for harde eller passelige (Diagram 4). Bildet viser at heller flere i dag mener at straffene er for milde, og generelt kan man si at diagrammet klart viser at folk mener straffene er for lave i Island og derfor indirekte ønsker strengere straffer. Noen nevnte riktignok at det var avhengig av forbrytelsen, men helhetsbildet er klart; over 80% av de som ble spurt i 1994 mente at straffene er for milde, mens vel 70% svarte det samme fem år tidligere.

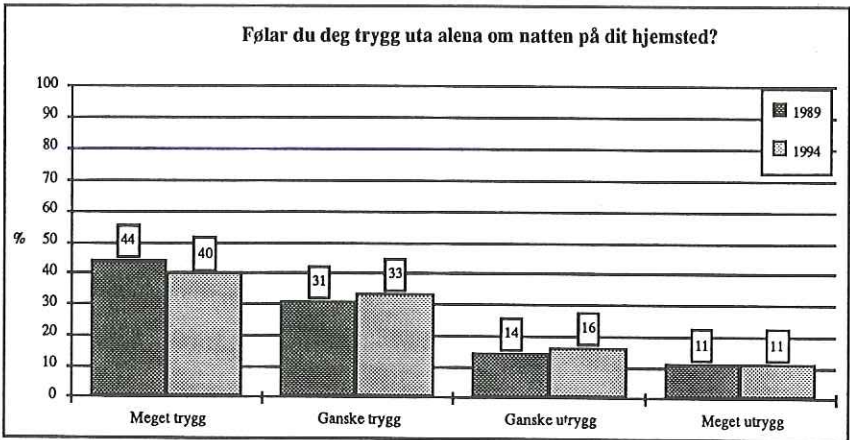
Det er interessant å sammenligne disse resultatene med det forrige spørsmålet om årsaken til kriminaliteten i Island, der få nevnte for mild straff som forklaring til forbrytelsesårsaker. Det betyr med andre ord, at selv om straffene av de fleste oppfattes som for milde, så er det likevel ikke milde straffer som fører til at folk begynner sin forbryterkarriere, men andre faktorer som er avgjørende som bruk av rusmidler og problemer i hjemmet.

Diagram 5

Det neste diagrammet som jeg vil omtale fra holdningsundersøkelsen er folks syn på dødsstraff (Diagram 5). Som det framgår fra tabellen er folks holdning helt klar og har nesten ikke endret seg i løpet av disse fem årene. Et stort flertall, eller over 80%, er imot en slik ide, mens under 10% er for innføring av dødsstraff. Det ser derfor ut til at selv om flertallet mener at straffene i Island er for milde, så vil de færreste gå så langt som å innføre dødsstraff i loven - dette er helt klart og har ikke forandret seg noe særlig.

Diagram 6

Det siste bildet som jeg har valgt fra holdningsundersøkelsen er spørsmålet om hvorvidt vedkommende føler seg trygg alene ute om natten på sitt hjemsted (Diagram 6). Som det framgår fra diagrammet mener ca. tre fjerdedeler at de er svært trygge eller forholdsvis trygge i begge undersøkelsene, og folks oppfatning av sin sikkerhet har nesten ikke forandret seg noe i løpet av disse fem årene. Det ser derfor ut til at selv om allmennheten mener at forbrytelsene i 1994 er alvorligere enn i 1989, så har ikke de bekymringene nådd til folk selv, trygghetsfølelsen i de nærmeste omgivelsene er omtrent som før.

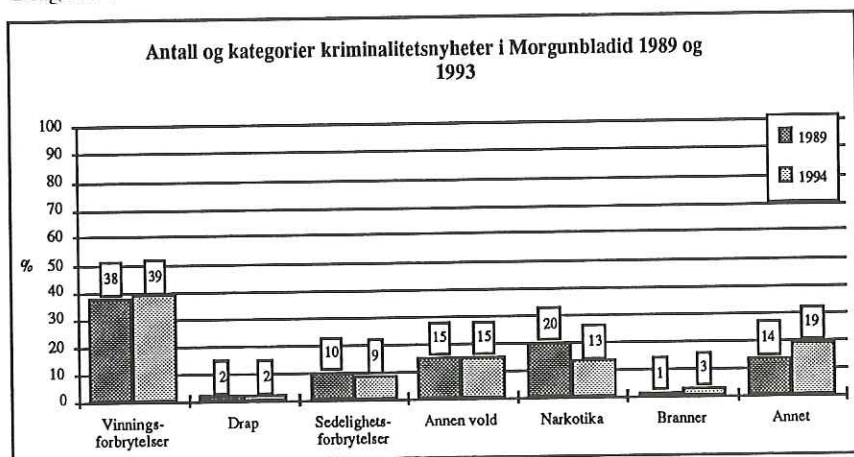
KRIMINALITETSNYHETER OG OPPLYSNINGER OM KRIMINALITETSUTVIKLINGEN

Men folks holdninger er bare en dimensjon av den sosiale virkeligheten. Vi har fått innblikk i folks subjektive oppfatning av enkelte kategorier som er knyttet til lovbrudd og straffer i Island. En annen side av den sosiale virkeligheten er den objektive realiteten, det vil si hvordan disse sakene som knyttes til kriminalitet egentlig har vært fremstilt i den offentlige virkeligheten. På forhånd ville vi vanligvis gå ut fra at det dreier seg om en klar sammenheng, det vil si at holdninger eller holdningsendringer står i riktig eller bestemt proporsjon til den objektive virkeligheten - hvis kriminaliteten øker kommer det fram i kriminalitetsholdningene, og at bedømmelse av hvor alvorlig en forbrytelse er står i proporsjon til hvor alvorlige de sakene som gjør seg gjeldende i samfunnet til enhver tid er.

Men hva sier de objektive resultatene oss om kategorier og antall forbrytelser i Island? I denne forbindelse vil jeg vise til tre resultater som kaster lys på den objek-

tive virkeligheten. Først får dere se et diagram som viser typer og antall innenlandske kriminalitetsnyheter i Morgunbladid, den største dagsavisen i Island, som når til praktisk talt hvert eneste hjem, årene 1989 og 1993. Deretter får dere se en tabell som viser antall og typer saker hos kriminalpolitiet i perioden 1989-1993 og et diagram over antall saker og mistenkte personer hos narkotikapolitiet i perioden 1988-1992. Disse opplysningene burde i alle fall til en viss grad gi oss et innblikk i forholdet mellom den subjektive og objektive virkeligheten, det vil si om det er mulig å forklare de holdningsendringer som viste seg i de to undersøkelsene i lys av kriminalitetens objektive virkelighet.

Diagram 7

Ser vi på hyppigheten av kriminalitetsnyheter i Morgunbladid, er det slående at atskillig flere kriminalitetsnyheter ble publisert i 1993 enn i 1989 (Diagram 7). Det dreier seg om store endringer; 264 innenlandske nyheter ble publisert i 1989, mens tilsvarende tall for 1993 var 409%. Dette gir oss en klar pekepinn på at noe avgjørende har endret seg i kriminalitetsforholdene i Island. Det vil si, hvis vi går ut fra at massemediaene er virkelighetens speil og reflekterer en bestemt utvikling som viser at kriminaliteten i Island har økt kraftig i denne perioden. Det er også interessant at til tross for at flere nevner voldsforbrytelser som det største kriminalitetsproblemet i holdningsundersøkelsen i 1994 enn i 1989, så utgjør voldsnyhetene det samme prosentantallet i Morgunbladid i 1989 som i 1993. Mye av forklaringen ligger utvilsomt i det faktum at de fleste voldsnyhetene i 1989 ble publisert sent på året i forbindelse med et voldsbølge som gikk over Reykjavik sentrum, mens holdningsundersøkelsen ble foretatt tidlig samme år. Men som jeg nevnte tidligere, trenger

ikke massemediene nødvendigvis å være en nøyaktig gjenspeiling av virkeligheten, men er avhengig av bestemmelsene til dem som jobber der, særlig redaksjonspolitikken, og den kan endre seg uavhengig av den objektive sannheten. Likevel skulle man kunne anta at det dreier seg om et visst samspill.

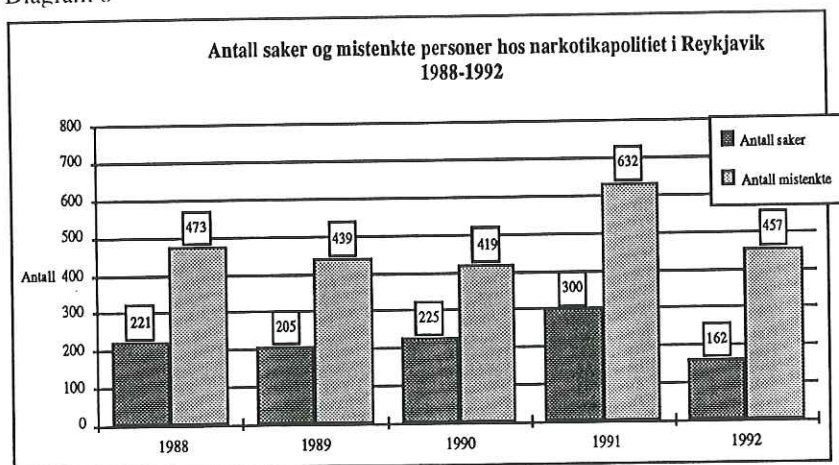
Hva viser så resultatene fra politiet oss om utviklingen av kriminalitetssakene i Island i denne perioden? Viser de tilsvarende økning av saker som det som framgikk fra Morgunbladid, eller viser de forandringer som kan forklare holdningsendringene til islendingene i forbindelse med kriminalitet?

Tabell 1. Antall og type saker hos kriminalpolitiet 1989-1993

	1989	1990	1991	1992	1993
Innbrudd	1575	1575	1468	1837	1873
Tyverier	1553	1418	1219	1337	1423
Dokumentforfalskning	2790	2289	2221	3168	2216
Sjekkforfalskning	375	280	191	252	166
Voldtekt	18	15	17	17	25
Voldtektsforsøk	2	6	3	4	3
Andre sedeligh.forbrytelser	59	62	71	65	69
Drap	0	1	3	2	1
Drapsforsøk	2	0	2	5	1
Annen vold	125	101	98	90	91

Antall saker og mistenkte personer hos narkotikapolitiet i Reykjavik 1988-1992

Diagram 8

Som det framgår fra tabellen over antall saker hos kriminalpolitiet ser det i første omgang ikke ut som om det har skjedd store endringer i denne perioden (Tabell 1). Antall saker er omtrent de samme fra år til år, innbruddene har økt noe, hovedsaklig innbrudd i biler. Voldssaker, bortsett fra sedelighetssaker, ser ut til å ha blitt færre, hvilket er overraskende med tanke på massemediaenes framtreddende omtale av voldssaker de siste årene. Andre kategorier holder seg omtrent likedan selv om de viser små svingninger mellom årene. Det samme kan man si om antall saker hos narkotikapolitiet, det virker ganske stabilt mellom årene selv om det også her er små svingninger (Diagram 8).

DISKUSJON

Hva sier så disse forskjellige resultatene oss om utviklingen i Island og spesielt forholdet mellom den subjektive og objektive virkeligheten? I første omgang kan det virke som om folks økte bekymring for kriminalitet som så tydelig kom fram i holdningsundersøkelsen, først og fremst kan takkes massemediaene, er avledet av pressens kriminalitetsomtale, og ikke har noen støtte i den objektive verden slik den framstilles i politistatistikkene. Det vil si at massemedienes økte interesse for lovbrudd og flere kriminalitetsnyheter er hovedforklaringen til folks økte bekymring, men ikke den sosiale virkeligheten av samfunnets kriminalitet. Og går vi tilbake til begrepet Moral Panics her foran, kan kanskje det kaste nytt lys på utvik-

lingen i Island de siste årene. Islendingenes bekymring for kriminalitet, den subjektive reaksjonen i pressen og hos allmennheten ser ut til å være i liten overenstemmelse med kriminalitetsutviklingen i den offentlige, objektive verden. Dette kommer klart fram i forbindelse med voldssaker, bortsett fra sedelighetsforbrytelser, der det viser seg at folk er atskillig mere bekymret for dem i dag enn tidligere, selv om slike tilfeller ikke har økt, snarere tvertimot minket ifølge kriminalpolitietts statistikker. Selv om denne hypotesen er fristende og utvilsomt har noe gyldighet, tror jeg ikke den nødvendigvis er riktig på alle punkter.

Hvis vi studerer kriminalitetsutviklingen i Island i et større tidsperspektiv, viser det seg at lovbruddene har økt mye de siste tiårene¹⁰. Det dreier seg om antall dommer, flere anklager til politiet, narkotika gjør sitt inntog og så videre, men denne økningen av antall saker har ikke fortsatt de aller siste årene. Det er derfor etterdønninger fra kriminalitetsutviklingen tidligere år som utvilsomt dukker opp i massemediaenes omtale og i folks bekymring.

En annen ting som jeg vil nevne er at selv om det ikke har vært noen økning av kriminalitetssaker de aller siste årene, sier det oss ikke mye om sakenes natur. Det kan være at de har blitt både alvorligere og mere kompliserte enn tidligere, hvilket påkaller sterkere samfunnsreaksjon som presseomtale, på tross av at antall saker ikke har økt nevneverdig. Noe som kan styrke denne teorien er noe tyngre dommer de siste årene som indirekte kommer fram i fengselsvesenets rapporter; heller flere ser ut til å sitte lenger inne enn tidligere, selv om straffepraktisene både ved domstolene og fengselsvesenet til en viss grad kan forklare dette. Dette er det nødvendig å undersøke nærmere.

Videre er det en mulighet for at tallene fra kriminalpolitiet og narkotikapolitiet ikke gir en fullkommen gjenspeiling av samfunnets kriminalitetsutvikling; for eksempel at forholdsvist færre anklager eller saker kommer til disse instansene nå enn før til tross for at de ikke har blitt redusert eller at andre politiinstanser har påtatt seg flere saker enn tidligere.

Så må man ikke glemme eller undervurdere diverse tiltak fra politiets side for å stoppe kriminalitetsøkningen i det islandske samfunnet, som for eksempel målrettede foranstaltninger mot voldsforbrytelser de siste årene, som eventuelt har medført en begrensning¹¹.

I tillegg bør det også påpekes at økt omtale, slik den framstilles i massemediene, kan gjøre folk mere oppmerksomme på lovbrudd og farer og føre til at folk blir forsiktigere i sitt dagligliv enn ellers, og dermed minker sannsynligheten for at vedkommende blir offer for lovbrudd. Det er også interessant at på tross av at allmennheten i Island er mere bekymret for forbrytelser i dag enn tidligere, så har ikke denne frykten nådd til det enkelte individet; folk føler seg stort sett like trygge i sine nærmeste omgivelser om natten på tross av at de mener kriminaliteten i Island er

alvorligere i dag enn tidligere. Samspillet mellom de subjektive og objektive faktorene ved den sosiale virkeligheten er derfor mere kompliserte enn man først kunne tro og det er derfor ikke mulig å påvise en direkte sammenheng mellom dem, som denne diskusjonen burde vise.

Det er også andre sider, både positive og negative, som jeg har lyst til å nevne til slutt, som er tilknyttet kriminalitet og diskusjoner omkring den i samfunnet og mulige konsekvenser. Enkelte betydningsfulle fagfolk har påpekt med god begrunnelse at kriminalitet og reaksjoner mot den også er av det positive og et svært viktig samfunnsfenomen som øker folks samhørighet¹². Dette innebærer at vi, de ærlige borgerne står sammen mot de kriminelle, vi mot dem, vi vet derfor bedre hvem vi er og hva vi ikke er, hva som er tillatt eller ikke tillatt å gjøre, og samhørigheten vår og det samfunnsmessige fellesskapet øker i rette proposjoner. Dette er spesielt viktig i omveltningstid som det islendingene har opplevd de siste årene og årtier; den økte kriminaliteten har hjulpet oss til å stå sammen gjennom kriser som nasjonen har gjennomgått.

Men det er også andre og mørkere konsekvenser som bør nevnes. Mye og særlig spennende kriminalitetssamtale som vi av og til ser i massemediaene kan etter hvert medføre frykt og usikkerhet blant innbyggerne, folk blir reddere for seg og sine nærmeste, ofte mere enn nødvendig og mere enn den objektive virkeligheten gir grunn til. Konsekvensene kan blant annet bli at islendingene etter hvert mister noen av de positive egenskapene ved det islandske samfunnet, som kan beskrives nettopp i det at vi tross alt har stolt på at vi bor i et forholdsvis fredelig og lovlydig land som vi har all grunn til å være fornøyd med. Hvis disse egenskapene står i fare på grunn av økning av alvorlige lovbrudd, burde vi eventuelt primært forsøke å finne ut hva som er årsaken, hvilke faktorer i våre omgivelser som ser ut til å skaffe større problemer enn tidligere, heller enn å bare stoppe opp ved selve ugjerningen og fordømmingen av den. Kriminalitet er med andre ord ikke et isolert samfunnsfenomen, men en del av samfunns mønstret og derfor mulig å bruke som et slags samfunnspeil eller verktøy som reflekterer mange problemer i samfunnslegemet som vi også må kjempe mot og ikke mindre enn kriminaliteten selv.

Adresse: Helgi Gunnlaugsson
Dr., lektor i sosiologi
Islands universitet
Oddi v. Sudurgata
Felagsvisindadeild
IS-Reykjavik 101

Noter

1. Oppbygd på mit foredrag på NSfK's forskerseminar i mai 1995 i Arild, Sverige: "Den objektive og subjektive siden av kriminaliteten i Island".
2. Jock Young (1971) "The role of the police as amplifiers of deviance, negotiators of drug control as seen in Notting Hill". Fra Stanley Cohen (red.) *Images of Deviance*. Hammondsworth, England: Penguin Books. Stanley Cohen (1972) *Folk-Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers*. London: MacGibbon & Kee.
3. Erich Goode og Nachmann Ben-Yehuda (1994) *Moral Panics: The Social Construction of Deviance*. Oxford: Blackwell.
4. Se bl.a. forfatterens innlegg på NSfK's forskerseminar i fjor, 1994. "Isendingenes forhold til kriminalitet" i Halvorsbøle, Norge.
5. Se bl.a. John Galliher og J. Cross (1983) *Morals Legislation without Morality: The Case of Nevada*. Rutgers University Press, News Brunswick, New Jersey. Her brukes bl.a. avisanalyse.
6. Se f.eks. Marshalls Clinards (1983) undersøkelse av økonomisk kriminalitet; *Corporate Ethics and Crime*, Beverly Hills: Sage Publications Inc.
7. En kjent undersøkelse av denne typen er den årlige "National Crime Survey", der man forsøker å følge med kriminalitetsofrene i USA. Se bl.a. "Criminal Victimization in the United States, 1990". Washington D.C.: U.S. Government Printing Office, 1991. Se også Leif Petter Olaussens (1982): "Selvrapportert utsatthet for kriminalitet". *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvitenskap*, årg. 69, nr. 4, s. 178-197.
8. Helgi Gunnlaugssons (1992) doktorsavhandling "The Social Reality of Crime in Iceland: Criminal Punishment in a Land with Little Crime". University of Missouri-Columbia.
9. Antall kriminalitetsnyheter fra 1989 stemmer overens med antall kriminalitet snyheter årene før (se henvisning 8 her ovenfor), slik at antallet i 1993 utvilsomt reflekterer en reel økning av kriminalitetsnyheter. "Annet" er bl.a. hærverk, offentlig beruselse, brygging, promillekjøring og generell omtale av lovbrudd.
10. Se henvisning 8 her foran.
11. Se bl.a. politioverbetjent i Reykjavik, Gudmundur Gudjonsson artikkel i *Morgunbladid* den 7. april 1993 om vold.
12. F.eks. har den franske sosiologen Emile Durkheim framholdt dette; Emile Durkheim "The Division of Labor in Society". New York: The Free Press.